

Łódź, 6 listopada 2017 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Agaty Bernaś

*Audiodeskrypcja oraz jej wykorzystanie w dostępie osób z uszkodzonym wzrokiem
do informacji oraz świata kultury i sztuki*

wykonanej pod opieką naukową prof. dr hab. Bronisławy Woźniczki-Paruzel

Recenzent: dr hab. Mariola Antczak, prof. UŁ; Katedra Informatologii i Bibliologii

Podstawa opracowania

Recenzja wykonana w związku z pisemną prośbą Dziekana Wydziału Nauk Historycznych z dnia 23 października 2017 roku sformułowaną na podstawie Uchwały Rady Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 17 października 2017 roku. Podstawą oceny jest rozprawa doktorska załączona do prośby w formie piśmienniczej.

Ocena zgodności zawartości rozprawy z wyznaczonym tytułem, struktura pracy

Treść pracy odpowiada jej tytułowi *Audiodeskrypcja oraz jej wykorzystanie*

w dostępie osób z uszkodzonym wzrokiem do informacji oraz świata kultury i sztuki. Recenzowane dzieło zawarte zostało w jednym oprawnym tomie, łącznie 431 stron [17 stron nieliczbowanych zawierających aneksy]. Całość została podzielona na 6 rozdziałów, które poprzedzono streszczeniem, wprowadzeniem oraz spisem treści. Na końcu pracy zamieszczono: zakończenie, bibliografię i aneksy.

Struktura materiału jest opracowana poprawnie, proporcje między rozdziałami raczej prawidłowe, podział na rozdziały główne uzasadniony i logiczny. Moja uwaga dotyczy wyodrębnienia podrozdziałów: 5.2.1.1.1., 5.2.1.2.1., 5.2.1.3.1. i 5.2.2.1.1. Ponieważ nie uwzględniono w odpowiednich podrozdziałach nadrzędnych [5.2.1.1, 5.2.1.2, 5.2.1.3 i 5.2.2.1.] dalszych podrozdziałów, tylko te wymienione, Autorka powinna zaprezentować ujęte tam treści we wspomnianych rozdziałach nadrzędnych.

Ponadto zostały znacznie zachwiane proporcje pomiędzy rozdziałami 5.1 i 5.2 i aby tego uniknąć można było potraktować treści zamieszczone w rozdziale 5.1. jako wprowadzenie do rozdziału 5. Podobnie rzecz się ma w rozdziale 6 – tam również treści z rozdziału 6.1. można byłoby potraktować jako dłuższe wprowadzenie do rozdziału 6.

Wprowadzenie zawiera wszystkie niezbędne elementy. Kandydatka do stopnia doktora umieściła w nim wprowadzenie w temat i uzasadnienie jego wyboru, omówiła wykorzystaną w podstawowym zakresie literaturę, opisała strukturę pracy i wyjaśniła przyjęty układ, wskazała na realizowane cele i wybrane metody badawcze wraz z uzasadnieniem ich doboru, zaprezentowała opracowany na potrzeby dysertacji aparat pomocniczy.

Podsumowując, struktura pracy jest prawidłowa, logiczna, a wskazane niedociągnięcia nie rzutują na jej ostateczną – pozytywną ocenę.

Merytoryczna ocena pracy

W wyniku wnikliwej analizy całości prezentowanego materiału stwierdzam, że praca jest bardzo dobrze przygotowana pod względem merytorycznym. Nie odnajduję tutaj żadnych błędów. Podczas lektury oczywista staje się dla czytelnika znajomość Autorki poruszanych tematów, pasja poznawcza, zaangażowanie skutkujące dociekliwością i rzetelnością naukowo-badawczą. Praca może być przydatna dla środowiska naukowego, a ponadto osób niedowidzących, ociemniałych i niewidzących, dla ich opiekunów i osób pracujących z nimi w ramach wykonywanego zawodu.

Widoczny jest duży wkład Doktorantki w przygotowany projekt badawczy, jej zaangażowanie i bieżące reagowanie na pojawiające się podczas jego realizacji nowe możliwości (np. przeprowadzenie wystawy z audiodeskrypcją opracowaną samodzielnie, podjęcie się zajęć dotyczących audiodeskrypcji ze studentami). Dzięki kreatywności Pani Agaty Bernas obserwujemy – jako czytelnik – rozwój jej koncepcji badań naukowych, poświęconych potrzebie stosowania audiodeskrypcji. Jej podejście jako badacza ewaluuje, czemu daje wyraz w skrupulatnie i wyczerpująco opisanych etapach podejmowanych działań. Pojawiające się na bieżąco pomysły są uzasadnione, a efekty ich realizacji wpływają w sposób konstruktywny na całość realizowanego projektu. Widoczna jest dbałość o rzetelność badawczą, o prawidłowy dobór metod i przemyślane sformułowanie problemów badawczych.

Informacje podane w rozdziale 5 dotyczącym opisów w technice audiodeskrypcji, ich celów, odmian i zasad opracowywania mogłyby być przewodnikiem dla osób uczących się tej techniki. Autorka podała w nim konkretne wskazówki, bardzo przydatne dla osób opracowujących komentarze do wytworów kultury służące osobom z dysfunkcjami wzroku. Ponieważ nie ma na rynku wydawniczym podobnie szczegółowych i wyczerpujących opracowań, uważam, że część ta może okazać się szczególnie przydatna

dla prowadzących warsztaty dotyczące audiodeskrypcji, dla ich uczestników, ale też dla wykładowców akademickich prowadzących zajęcia na omawiany temat.

Za cenne uważam również rzetelne przeanalizowanie oferty publicznych uczelni wyższych w zakresie audiodeskrypcji pod kątem działalności kulturalnej i edukacyjnej, realizacji projektów badawczych, publikacji i innych wydawnictw. Zebrany materiał, będący pokłosiem prekursorskiej w tym zakresie pracy badawczej, stanowi wartościowe źródło wiedzy.

Często podejmowane przez Autorkę rozważania terminologiczne, cechują się zegarmistrzowską precyzją w doborze materiałów źródłowych, podejmowanych analiz i diagnoz popełnianych błędów przez autorów wziętych pod uwagę terminów. Nie sposób nie zgodzić się z Doktorantką czytając jej dobrze uzasadnione argumenty. Dojrzałość i docieklivość z jaką podchodzi do analizy terminologicznej jest godna pochwały; nie poprzestaje na cytowaniach, ale: dokonuje weryfikacji zapisów definicyjnych, wybiera najadekwatniejsze do jej wyводу, odnajduje ich „części wspólne” i wskazuje różnice.

Koncepcja pracy jest przemyślana a wyznaczone cele - realizowane starannie. Wybrana tematyka jest istotna ze względu na zachodzące zmiany dotyczące udostępniania informacji i dóbr kultury osobom niedowidzącym, ociemniałym i niewidomym. Oprócz funkcji opiekuńczej nad dziedzictwem kulturowym i społecznym narodu polskiego państwo powinno zagwarantować równy dostęp do informacji, wytworów kultury i sztuki wszystkim obywatelom, również tym z rozmaitymi dysfunkcjami. Dlatego za bardzo istotne postrzegam działania zarówno praktyczne jak i na polu naukowym Pani Agaty Bernaś.

Ocena warsztatu metodologicznego i opracowania wyników badań

Autorka poprawnie i skrupulatnie opracowała metodologię badań, właściwie nakreśliła cele, omówiła wykorzystane metody, określiła przedmiot badań i wymieniła narzędzia badawcze, którymi były kwestionariusze wywiadu i ankiety. Postawione

problemy badawcze są uzasadnione, ujęte prawidłowo, wszystkie zostały opatrzone odpowiedziami wynikającymi z przeprowadzonych badań. Pani Magister dobrała do wytyczonych celów różnorodne metody badań, m.in.: analizy i krytyki piśmiennictwa, etnograficzną, sondażu. Opisała je wskazując cel ich wyboru. Nie znajduję żadnych błędów w ich wykorzystaniu.

Prezentacja i omówienie wyników badań niestety nie jest najmocniejszą stroną dysertacji. Odczuwalny jest brak opracowania zebranych danych liczbowych w postaci wskaźników procentowych. Autorka nie pokusiła się również o opracowanie tabel zbiorczych, których ogląd znacznie ułatwiałby lekturę. Zarzut dotyczy wszystkich badań empirycznych, zarówno tych realizowanych podczas wystawy *Brzmienie ciszy*, jak i tych uzyskanych na podstawie ankiety ze studentami po odbytych z nimi zajęciach dotyczących audiodeskrypcji.

Uważam, że w wersji do opublikowania należałoby zadbać o: przełożenie danych liczbowych na wskaźniki procentowe, opracowanie tabel zbiorczych, od strony językowej - ujednolicenie czasu wypowiedzi (np. na czas przeszły), rezygnację z linearnego opisu uwzględniającego schemat pytań ankietowych w podrozdziale 6.3.3. na rzecz ujęcia problemowego.

Podsumowując część dotyczącą warsztatu metodologicznego i opracowania wyników badań należałoby skonkludować, że wskazane niedociągnięcia nie rzutują na solidność wykonanej pracy i są łatwe do poprawy.

Charakterystyka doboru źródeł i ocena ich wykorzystania

Pracę uzupełniono - zawierającą 47 stron [!] - bibliografią. Liczy ona kilkaset pozycji. Dla przejrzystości opisu wykorzystanych zasobów Autorka wprowadziła ich podział na dwie części: I. Źródła [s. 385-407; łącznie 23 s.] i II. Opracowania drukowane i elektroniczne [s. 407-431; łącznie 25 s.; łączna liczba stron to 47, ponieważ druga część

rozpoczyna się na tej samej stronicy, na której kończy się pierwsza], odpowiadające podziałowi bibliografii na przedmiotową i podmiotową. W pierwszej części znalazły się: 1. Dokumenty prawne, standardy i zalecenia, 2. Encyklopedie, słowniki, leksykony, [przecinek M.A.] atlasy drukowane i elektroniczne, 3. Pliki audiodeskrypcji [które są swoistą małą bibliografią dostępnych w Internecie dzieł opatrzonych audiodeskrypcją], 4. Projekty oraz programy na rzecz upowszechniania kultury i sztuki, 5. Uczestnictwo w kulturze [który trafniej byłoby chyba nazwać: Oferta kulturalna dla osób z dysfunkcją wzroku], 6. Witryny instytucji kultury i sztuki, bibliotek i organizacji bibliotekarskich oraz miejsc atrakcyjnych turystycznie i zabytków [tutaj brakuje dopowiedzenia dla kogo „atrakcyjnych”, chociaż ta informacja jest łatwa do uzupełnienia przez czytelnika, uważam, że w pracy naukowej warto byłoby to doprecyzować, szczególnie dlatego, że materiałami źródłowymi nie koniecznie muszą być zasoby przeznaczone dla osób z dysfunkcjami wzroku; ta uwaga dotyczy również kolejnych podrozdziałów], 7. Witryny organizacji rządowych, instytucji i stowarzyszeń pozarządowych, 8. Witryny uczelni, szkół oraz jednostek działających w ich obrębie, 9. Wydarzenia kulturalne w Polsce i za granicą; II. Opracowania drukowane i elektroniczne – część, w której nie ma dodatkowych podziałów, a opisy zostały uporządkowane alfabetycznie według autorów lub tytułów lub innych elementów występujących jako pierwsze.

Ponieważ wykorzystane przez Autorkę pracy źródła, prezentowane w części pierwszej bibliografii, są kompletne, mogłaby się pokusić o sporządzenie bibliografii zalecających dla środowiska osób niedowidzących, ociemniałych lub niewidzących oraz dla ich opiekunów, jak i osób z nimi współ-/pracujących. Można byłoby zamieścić w pracy w formie załączników, lub też – z myślą o przyszłej publikacji – w formie dodatku w postaci oddzielnej książeczki wkładowej.

Podsumowując należy stwierdzić, że w pracy zostały wykorzystane niezbędne materiały źródłowe. Starannie wyszukano zasoby, które mogły posłużyć do prawidłowego

opracowania tematu. Dociekliwość poznawcza i skrupulatność Autorki skłaniają do bardzo pozytywnej oceny doboru źródeł i opracowań do realizowanego tematu.

Ocena formalnej strony pracy

Dysertacja została opracowana raczej poprawnie pod względem formalnym, jednakże Autorka nie ustrzegła się pewnych błędów. Do najbardziej widocznych uchybień zaliczyłabym w spisie treści nieuporządkowanie w kolumnie cyfr oznaczających strony, co przekłada się na wrażenie chaosu, albo braku ostatecznej korekty. Z pewnością łatwiej byłoby korzystać ze spisu treści, gdyby zastosowano w nim pojedynczą interlinię. Przy tak rozbudowanym materiale stanowiłoby to duże ułatwienie w orientacji w zakresie struktury pracy.

Przypisy zostały sporządzone poprawnie i – co najważniejsze – z zachowaniem konsekwencji opisu, chociaż są inspirowane nieaktualnymi już normami z: 1979 roku i 1999 roku (dla dokumentów elektronicznych). Konsekwencja i staranność w powtarzaniu tych samych schematów powodują, że jest możliwe bezbłędne dotarcie do cytowanych źródeł. Niemniej jednak sugerowałabym w dalszej drodze naukowej uwzględnianie wskazówek z najnowszej normy w tym zakresie PN-ISO 690:2012 *Wytyczne opracowania przypisów bibliograficznych i powołań na zasoby informacji*, Warszawa 2012, szczególnie, że Autorka reprezentuje dyscyplinę bibliologia i informatologia.

Cytaty – zarówno te dłuższe, jak i krótsze - zostały oznaczone prawidłowo. Widoczna jest staranność Autorki w zakresie dbałości o stronę formalną zapisu treści, co z pewnością nie było łatwe w przypadku opracowania obszernego materiału, jakim jest przedłożona do oceny dysertacja doktorska. Podsumowując, stronę formalną pracy oceniam pozytywnie, najmniej dopracowanym elementem jest spis treści.

Ocena stylu naukowego

Pani Agat Bernaś posługuje się piękną polszczyzną, jasno wyraża swoje myśli, stosuje terminologię naukową.

W pracy możemy jednak odnaleźć powtarzające się błędy. Autorka:

- nie stosuje rozróżnień między *liczbą* (dla rzeczowników policzalnych) a *ilością* (dla niepoliczalnych) /u Autorki np. ilość bodźców – s. 52, ilość sposobów – s. 73, ilość kodów – s. 97, ilość widzów – s. 104, ilość prototypowych odbiorników – s. 129, ilość aktualnych ofert – s. 204, ilość odczytów – s. 303, itd./
- preferuje formę „odnośnie [czegoś]” /zamiast „odnośnie do czegoś”/, która w języku polskim budzi duże wątpliwości, a przez niektórych językoznawców i autorów wielu słowników jest uważana za niepoprawną; zważywszy na dużą liczbę przykładów użycia słowa „odnośnie” w ocenianej dysertacji /np. odnośnie [do] formy – s. 166, odnośnie [do] prowadzonych kursów – s. 196, odnośnie [do] tematyki – s. 209, odnośnie [do] podobnych inicjatyw – s. 328, odnośnie [do] wydarzeń – s. 329, odnośnie [do] celu prowadzonej akcji – s. 344, itd./, sugerowałabym zastąpić je wyrażeniami synonimicznymi
- przypisuje cechy istot żywych przedmiotom nieożywionym, a zatem stosuje w wypowiedzi naukowej animizację /np. *Słownik Języka Polskiego* definiuje... - s. 26, zadaniem tej części rozdziału jest scharakteryzowanie – s. 44, przytacza *Słownik*... – s. 162, zadaniem tej części pracy jest – s. 176, zadaniem niniejszego rozdziału jest – s. 198, *Słownik Sztuki* podaje... - s. 221, itd./
- nadużywa terminu *powyższa* opisując miejsce, w którym zamieściła cytowany bądź parafrazowany tekst, przy czym nie zawsze znajduje się on w rzeczywistości „powyżej”, czasami na kolejnej stronie; sugerowałabym stosowanie terminów precyzyjniejszych: cytowany, przywołany, opisany itp..../np. powyższa klasyfikacja – s. 44, 96, wskazanych wyżej publikacji – s. 122, powyższe odmiany – s. 150, obu

powyższym wymogom s. 151, powyższa definicja spełnia – s. 165, powyższą definicję – s. 168 itd./

- nadużywa spójnika *із*, którego powinno się stosować jedynie w zdaniach bardziej złożonych, w których nie chcemy dopuścić do powtórzenia się spójnika *że* /przykładów jest tutaj mnóstwo/
- używa sformułowań typu: „krokiem otwierającym rozważania” – s. 221, „krokiem otwierającym przygotowania” – s. 332
- nie zawsze zachowuje jednolitość czasu, zmieniając – szczególnie w części, w której zaprezentowała wyniki badań – czas teraźniejszy na przeszły i odwrotnie.

Chociaż przywołałam popełniane przez Doktorantkę błędy językowe, to podsumowując całokształt wypowiedzi pod względem naukowym muszę stwierdzić, że sprawnie posługuje się polszczyzną, nie ma problemów z wyrażaniem myśli, jej język naukowy wymaga lekkiego doszlifowania, ale należy podkreślić już zdobytą umiejętność płynnej narracji. Uszczegółowienie błędów miało raczej na celu wyeliminowanie ich w przygotowaniu materiału do publikacji.

Wnioski końcowe

Rozprawa doktorska mgr Agaty Bernas jest ważną pozycją w literaturze przedmiotu, jest indywidualnym osiągnięciem autorskim polegającym na poszerzeniu i uporządkowaniu wiedzy z zakresu audiodeskrypcji. Autorka wykazała się dojrzałością w doborze warsztatu badawczego, umiejętnością analizy i syntezy omawianych zagadnień, ponadto dyscypliną językową i klarownością przekazu. Gdyby przygotowywano wersję książkową dysertacji – a biorąc pod uwagę jej wartość poznawczą – składam taki wniosek – trzeba dopracować niektóre jej fragmenty, do nich należy część poświęcona badaniom ilościowym.

Rozprawa doktorska Pani mgr Agaty Bernas pt. *Audiodeskrypcja oraz jej*

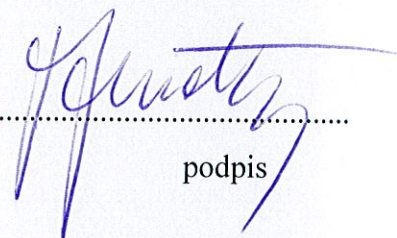

wykorzystanie w dostępie osób z uszkodzonym wzrokiem do informacji oraz świata kultury i sztuki wykonana pod opieką naukową prof. dr hab. Bronisławy Woźniczki-Paruzel spełnia warunki określone w art. 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2013 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz jest świadectwem, że Kandydatka w dyscyplinie bibliologia i informatologia wykazuje ogólną wiedzę oraz samodzielność prowadzenia pracy naukowej.

Praca doktorska może stanowić cenne źródło informacji dla środowiska akademickiego (wykładowców i studentów), osób pracujących bądź zamierzających podjąć pracę z osobami niedowidzącymi, ociemniałymi i nieidomymi, co uzasadnia postulowany wniosek o jej publikację, po naniesieniu niezbędnych uzupełnień i poprawek sugerowanych w recenzji.

W związku z powyższym składam wniosek do Rady Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie rozprawy mgr Agaty Bernaś do dalszych etapów postępowania kwalifikacyjnego na stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie bibliologia i informatologia.

Łódź, 6 listopada 2017 r.

.....
podpis